

Sipos Balázs

BEVEZETÉS az internetes kommunikációba

Szűts Zoltán *Online. Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei* című könyvéről

Szűts Zoltán munkája alcíme szerint az internetes kommunikáció és média történetével, elméletével és jelenségeivel foglalkozik. Ezt leírhatjuk úgy is, hogy a szerző az internetes kommunikáció bizonyos, inkább talán „technikatörténeti” kérdéseitől kezdve – egyebek között – az „interperszonális” (de nem közvetlen emberi!) kommunikáció változásain, az újságírás, a politikai kommunikáció, a városi élet átalakulásán és az üzleti világban jelentkező új intézményi megoldásokon át a nyilvánosság szerkezetének alakulásáig sokféle jelenséggel és az ezeket értelmező elméletekkel, modellekkel foglalkozik új könyvében.

A használat célja szerint kézikönyvről vagy tankönyvről van szó, amely (tehát) az internetes kommunikáció témáinak teljes körű áttekintésére vállalkozik. Mivel ez sok igen nagy terület feldolgozását jelentené, Szűts a szűkítésnek azt az útját választotta, hogy „a kommunikáció változását előidéző új jelenségek felbukkanását”, elterjedését és hatását próbálja megmutatni (23. o.). És leszögezi, hogy az említett új jelenségekre általa kiválasztott példák közel sem teljes körűek, bizonyos szempontból pedig esetlegesek – ám ez, teszem hozzá én, nem azt jelenti, lényegtelenek lennének, csak azt, hogy e közel ötszáz oldalas könyv terjedelme a többszörösére nőne, ha minden esetben a jelenleginél részletesebben és többféle logika szerint is válogatna a példák közül.

A példák köre tehát behatárolt, ám (és ez a kötet egyik nagy erénye) minimum két nézőpontból értelmezi az aktuálisan tárgyalt témát, mivel bemutatja egyrészt annak *mainstream* értelmezését, másrészt ennek az adott leírásnak a *mainstream* kritikáját is. Ráadásul van, ahol Szűts egy „harmadik” megközelítést választ, és ilyen módon foglal állást a vitában, segít értelmezni azt. Így tesz például az arab tavaszról szóló alfejezetben is, ahol a techno-optimisták és a szkeptikusok álláspontját egyaránt ismerteti, és bemutatja, hogy milyen módon „beszélnek el” egymás mellett (384. o.).

Természetesen az eltérő álláspontok ismertetése ellenére is támadhat az olvasóban hiányérzet, és érezheti úgy, hogy még egy kézikönyvből is többet szeretne megtudni például a politikai kommunikáció átalakulásáról. Ez véleményem szerint nem abból fakad, hogy a Szűts által felhasznált szakirodalom ne lenne elegendő, hanem inkább a kiválasztott példák köréből és azok bemutatásának mélységéből (bár van azért „ellenpélda” is: mondjuk a *Képernyőkön át – A konvergencia* cím egy oldalas fejezet, amelyet mindenképpen érdemes lett volna továbbírni – 397. o.). Nem felszínességről van tehát szó, hanem arról, hogy aki egy-egy témát alaposabban ismer, az nem mindig jut új ismerethez, szemponthoz.

A könyv ebből a szempontból egyszerre tűnik bevezetésnek, problémakatalógusnak és a tovább elmélyülést elősegítő munkának. A hivatkozott, ajánlott olvasmányok egyrészt klasszikus művek, másrészt részterületek korábbi kutatásait ismertető összefoglalók; más megközelítésben ismert és kevésbé ismert hazai és külföldi szerzők munkái. (Ha ehhez hozzávesszük a fejezetek már említett felépítését – *mainstream* értelmezéseket azok *mainstream* kritikája követi –, akkor felmerülhet annak a lehetősége, hogy Szűts könyvét internettudomány-történeti feldolgozásként is lehet olvasni.)

Egy kézikönyvtől természetesen nem jogos azt várni, hogy mindent egyformán precízen mutasson be, minden releváns szerzőt (legalább) megemlítsen. Jelen esetben kérdéses az is, hogy helyes lenne-e a témák kevésbé mozaikszerű elrendezését elvárni akkor, amikor az online kommunikáció változásának dinamikája is nehezíti vagy nehezíteni látszik az egységes elbeszélés kialakítását – ami magyarul annyit tesz, hogy nem biztos: eredményesebb lett volna, ha Szűts minden tárgyalt jelenséget egyetlen egységes elbeszélésbe próbál szerkeszteni. Gondoljunk csak Asa Briggs és Peter Burke klasszikusnak számító, *A média társadalomtörténete Gutenbergtől az internetig* című munkájára, pontosabban az internetes kommunikációról szóló újrairt fejezetre (először 2002-ben jelent meg a könyv, majd 2005-ben, azután 2009-ben), ami azért tűnhet mókásnak, mert a szerzőpáros könyve végsősoron olyan történeti feldolgozás, amelyet tehát három-négy évente (részben) újra és újra kell írni.

Ennél talán lényegesebb, hogy Szűts nem csupán hivatkozik erre a műre (a harmadik kiadás magyar kiadására), hanem reflektál arra a kérdésre, amely Briggs és Burke kötetének címében megbúvik: párhuzamba állítható-e a könyvnyomtatás társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági hatása az internet megjelenésének következményeivel. Egyrészt foglalkozik ezzel annak kapcsán, hogy az olvasást miként változtatta a könyv és miként a képernyő (291. o.), másrészt egy fejezetet is szentel a kérdésnek (*A Gutenberg-galaxis és a világháló korának párhuzamai*, 295–298. o.). Ez utóbbi az immár szokásos módon épül fel: a pro és kontra érvek, értelmezések bemutatása követi egymást – majd Szerb Antal *Magyar irodalomtörténet* című munkájából szerepel egy hosszabb részlet, amely segít értelmezni a két „világ” összehasonlításakor felmerült érveket (297–298. o.). Amit azért tarthatunk említésre méltónak, mert Szűts irodalmárként „indult”, és ez több helyütt is érződik a szövegen (például egyes részek címadásakor: „Szép új világháló”, „A jó tanuló felel – az e-learning”).

Az internetes kommunikáció és média történetével, elméletével és jelenségeivel foglalkozó kötet kapcsán a média-tudomány mint egységes diszciplína felől nézve fontos kérdés, hogy mit válaszol a szerző arra a kérdésre: az új média új elméleteket igényel-e? (Tulajdonképpen erről szól már a Gutenberg-galaxist a világhálóval párhuzamba állító rész is.) Szűts helyesen nem általában foglalkozik ezzel: vissza-visszatér erre a kérdésre, és konkrét elméletek érvényességét vizsgálja (például 343., 370. o.). Van természetesen olyan téma is, amelynek kapcsán nem veti fel ezt a kérdést, pedig megtehetné. Ilyen mondjuk az álhírek terjedése. Ennek kapcsán a szerző rögzíti, hogy ezeket olvasóik elhiszik, majd azt írja, hogy mivel „a probléma még nem létezik olyan régóta kritikus mennyiségben”, ebből egyelőre nem lehet messzemenő következtetéseket levonni – csak annyit, hogy „az álhírek hosszú távon a médiába vetett bizalmat erodálják” (428. o.). Ezt természetesen ki lehetne egészíteni azzal, hogy a hitelesség kérdése a hagyományos médiatermékek, a propaganda kapcsán is felmerül(t), amikor tények és propaganda összevegyítése útján vagy csak álhírekből, híresztelésekből állítják/állították elő a tartalmakat. Egy-egy médiatermékhez azonban közönsége (vagy annak egy része) akkor is hűséges marad(t), azaz hisz/hitt benne, ha esetleg „egy-egy” információról kiderül(t), hogy hamis. Itt magyarázatként felmerül(t), hogy a hitelesség látszata, hite szempontjából irreleváns az igazság és a hamisság – amint azt Christopher Lasch *Az önimádat társadalma* című művében megállapítja. Az álhírek kapcsán tehát hasznos lehetett volna hosszabb időtartamú vizsgálat, ami Szűts Zoltántól – mint láttuk – nem idegen.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy nem kis munkával valódi kézikönyv/tankönyv született, amely szól az online kommunikáció és média témája iránt általában érdeklődnek, és az egyetemi hallgatóknak, akik útmutatót keresnek kutatásaikhoz, szakdolgozatuk megírásához. (Szűts Zoltán: *Online. Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary, 2018, 478 oldal, ISBN 978-963-295-778-4 3592 forint.)

Sipos Balázs médiatörténész, habilitált egyetemi docens az ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszékén. Legutóbbi könyvei: *Média és demokrácia Magyarországon* (2010), *Modern, diplomás nő a Horthy-korszakban* (2017, Papp Barbarával). Legutóbbi szerkesztett kötete: *A női kommunikáció kultúrtörténete* (2019, Krász Lillával).